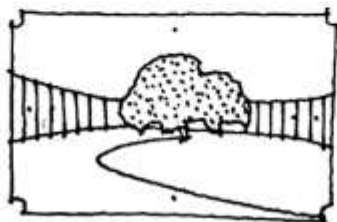
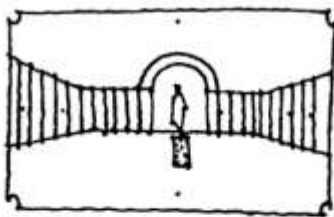

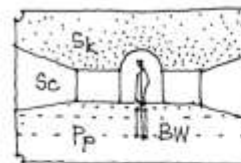
PIOTR PATOCZKA

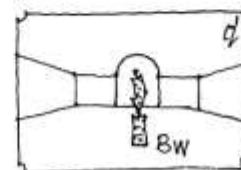
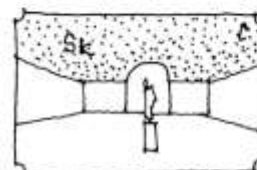
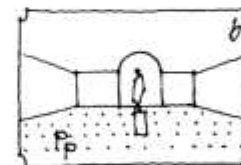
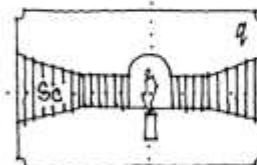
„ŚCIANY” I „BRAMY” W KRAJOBRAZIE

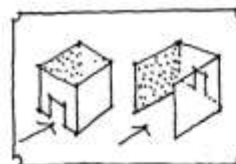
SERIA ARCHITEKTURA

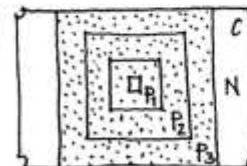
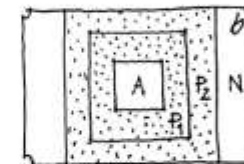
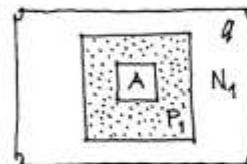
Rys. 1. Model „wnętrza architektoniczno-krajobrazowego” wg J. Bogdanowskiego

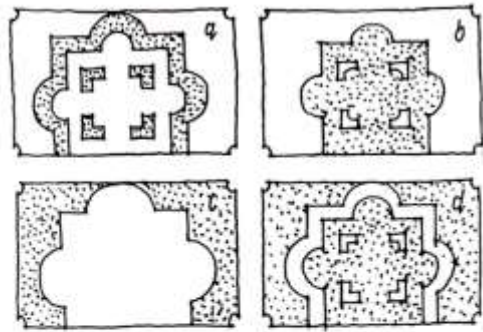
Rys. 2. Elementy wnętrza ark: ściany i bramy (a), płaszczyna pozioma (b), sklepienie (c), bryła wolno stojąca (d)

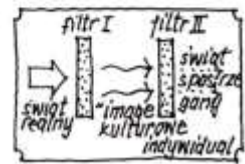
Rys. 3. Bryła i wnętrze w schemacie kompozycyjnym wg A. Böhma

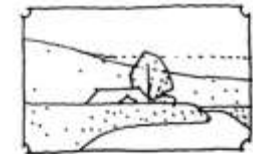
Rys. 4. Schemat wzajemnego układu przestrzeni pozytywnej i negatywnej wg Yoshinobu Ashikare

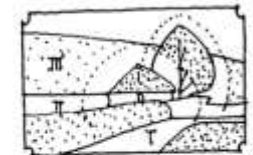
Rys. 5. Obiekt architektoniczny bierze udział w tworzeniu przestrzeni wewnętrznej i zewnętrznej, co na przykładzie Bazyliki św. Piotra w Rzymie tak właśnie interpretuje Bruno Zevi⁴¹

Rys. 6. Ideogram procesu percepcji⁴²

Rys. 7. Widok wnętrza rzeczywistego w harmonijnym krajobrazie wiejskim

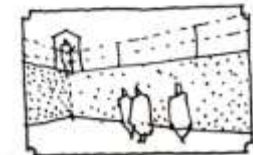

Rys. 8. Widok wnętrza w krajobrazie otwartym z podkreśleniem nierzeczywistych podziałów i zasięgu stref oddziaływania brył

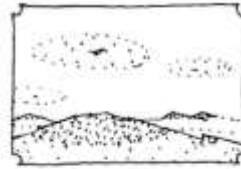

Odczuwanie wnętrza a terytorialność⁴⁷

Rys. 9. Czasza i krąg wokół ogniska rozświetlającego to nierzeczywiste wnętrze

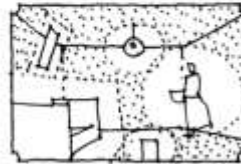

Rys. 10. Ściany dziedzińca więziennego – skrajnie ograniczony konkretnymi przegrodami krajobraz rzeczywisty

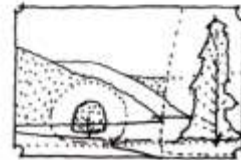

Rys. 11. Powietrzne terytoria drapieżnych ptaków

Pojęcie wnętrza

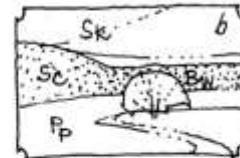
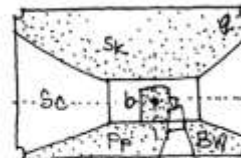

Rys. 12. Izba wiejska – przykład wnętrza konkretnego z interpretacją podziałów nierzeczywistych

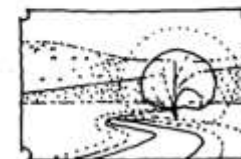

Rys. 13. Doliny w górach ze wskazaniem granic i stref oddziaływania nierzeczywistego

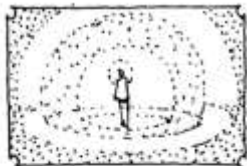
Wnętrze rzeczywiste i jego elementy

Rys. 14. Elementy wnętrza rzeczywistego: płaszczyzna pozioma, ściana i brama, sklepienie i bryła wolno stojąca we wnętrzu architektonicznym (a) i krajobrazowym (b)

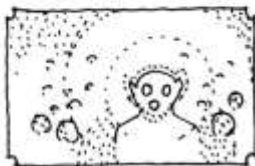
Rys. 15. Nierzeczywiste granice wnętrza w krajobrazie otwartym

Rys. 16. Wyobrażone granice nierzeczywistego wnętrza w otwartym, równinnym krajobrazie lub we mgle, w deszczu, w ciemności – bez konturów otoczenia

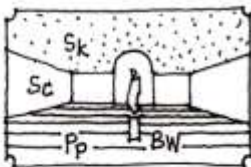

Rys. 17. Pulap chmur nad lustrem wodnym – nierzeczywiste ściany i bramy wyobrazonego jedynie wnętrza

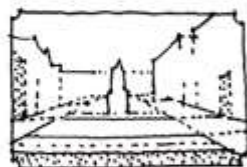

Rys. 18. „Własne” nierzeczywiste wnętrza w tłumie ludzi – sprowadzone nieraz do wnętrza ubrania

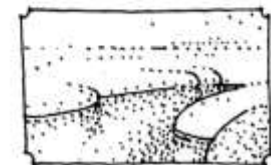
Płaszczyzna pozioma we wnętrzu

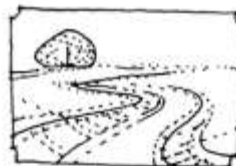
Rys. 19. Płaszczyzna pozioma jako element wnętrza ark

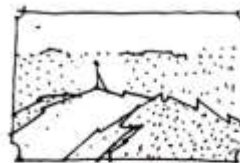
Rys. 20. Wnętrze ulicy śródmiejskiej, płaszczyzna pozioma utworzona z jezdni, chodników i klombu kwietnego

Rys. 21. Płaszczyzna pozioma rozległej równiny

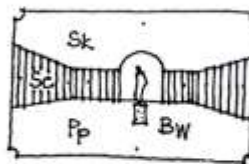

Rys. 22. Wiązka linii prowadzących wzrok kieruje naszymi krokami po „podłodze” w krajobrazie otwartym

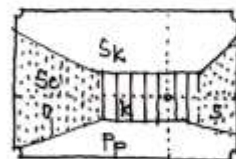

Rys. 23. Płaszczyzna pozioma we wnętrzu, którego podstawę tworzą szczyty górskie

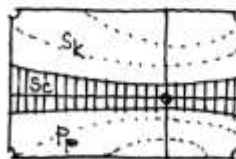
Ściana wnętrza

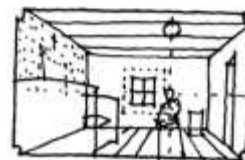
Rys. 24. Ściana jako element w modelu wnętrza ark

Rys. 25. Ściany rzeczywiste we wnętrzu – ograniczone linią nieba od sklepienia i linią ziemi od płaszczyzny poziomej

Rys. 26. Ściany urojone nierzeczywistego wnętrza – wyobrażona czasza wędrująca wraz z nami – oddzielająca „nasze” od „obcego”

Rys. 27. Wnętrze izby wiejskiej o ścianach konkretnych, rzeczywistych

Rys. 28. Ściany we wnętrzu rynku małego miasta – utworzone z elewacji domków

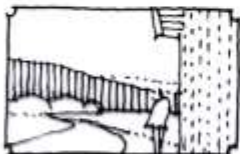
Rys. 29. Rozległe wnętrze krajobrazu otwartego, w którym ściany współtworzą: stoki gór, lasy i sylweta wsi

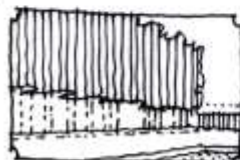
Rys. 30. Przykład wnętrza o wieloplanowym układzie ścian, dzielonych pionowo, poziomo i skośnie; linie nieba i ziemi współtworzą tu motywy bliskie, pośrednie i tłowe

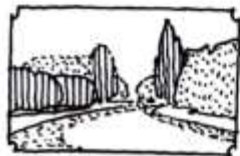
Rys. 31. Przykład wnętrza o różnych ścianach: konkretnej (k), obiektywnej (o) i subiektywnej (s)

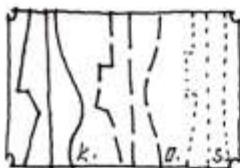
Rys. 32. Względność oceny wysokości ściany, która na bliskim planie wydaje się wysoka wobec niskich ścian gór w tle; tylko w jednym portalu ocena ta może być prawdziwa

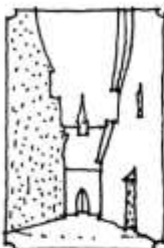
Rys. 33. Ściana jednoplanowa we wnętrzu parkowym – szpaler drzew po lewej i balustrada po prawej stronie

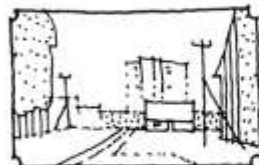
Rys. 34. Przykład ściany wieloplanowej ujętej kulistami na pierwszym, pośrednim i tłowym planie

Rys. 35. Wybór rzutów ścian: konkretnej, obiektywnej i subiektywnej, o planie prostym, łamanym i łukowym

Rys. 36. Wnętrze uliczki staromiejskiej o ścianach konkretnych – zwartych, ciągłych i nieprzejrzystych, ograniczających całkowicie otoczenie

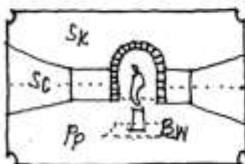

Rys. 37. Wnętrze placowe o ścianach obiektywnych, wieloplanowych – powiązane widokowo z sąsiednim

Rys. 38. Labirynt leśny o ścianach subiektywnych, w których każdy krok zmienia zarys wnętrza

Brama we wnętrzu

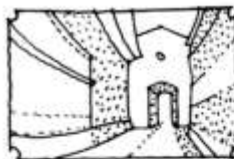
Rys. 39. Brama jako element w modelu wnętrza ark

Rys. 40. „Bramy” we wnętrzu o trzech typach ścian: konkretnej, obiektywnej i subiektywnej; odpowiednio w formie drzwi, arkady i balustrady z latarnią

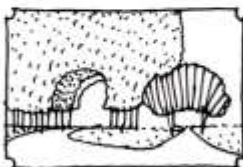

Rys. 41. W narożniku wnętrza, po lewej stronie prosty otwór bramy w bogato artykułowanej ścianie; po prawej gładka ściana ozdobiona bogatym portalem bramy

Rys. 47. Linie gzymsów, okapów i attyk, linie cokołowe i krawędzie chodników wskazują bramę w głębi

Otwór, przerwa, przejście, bryła – pełniące funkcję kompozycyjną bramy

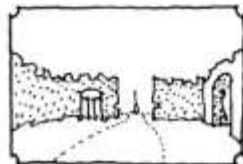

Rys. 42. Dwa przykłady bramy z drzew – „pozytywowy”, otwór w zwartej ścianie i „negatywy”, gdy dwa połączone koronami drzewa tworzą portal bramy

Linie skośne skierowane ku bramie

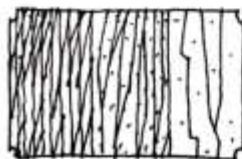

Rys. 48. Wnętrze uliczki biegnącej łukiem; gzymsy lub okapy wskazują wiele punktów ośrodkowych w okolicy bramy

Rys. 43. Wnętrze ogrodowe, w którym brama otwarta jest pośrodku, a po lewej częściowo, a po prawej całkiem zamknięta (tam wnęka z rzeźbą)

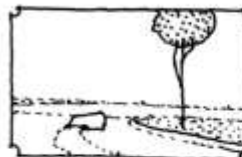
Wewnętrzne pole bramy

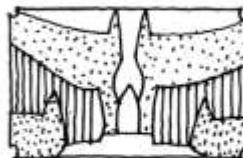
Rys. 49. Pole rysunku podzielono na trzy części bramy: zamknięte pole bramy (po lewej), półzamknięte (w środku) i otwarte (po prawej)

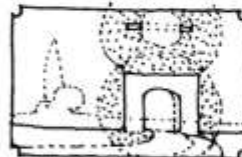
Rys. 44. Przykład amfilady linii portalowych, zróżnicowanych w wieloplanowym układzie staromiejskiego wnętrza ulicy

Rys. 50. Pole bramy ograniczone sylwetą drzewa i głazem otwiera widok na daleki motyw; staje się on ważny przez ujęcie w ramy

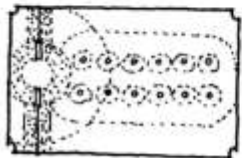
Rys. 45. Portale o różnych zarysach w amfiladzie wnętrza

Rys. 51. Pole bramy tworzy proporcjonalne do swej wielkości pole oddziaływania – zawłaszczenia, pokazane tu w planie i widoku tzw. przestrzeni progu

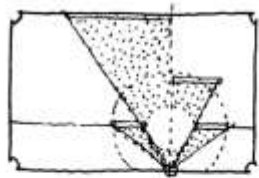

Rys. 46. Na narożnej ścianie (po lewej) portal „ginący” w połę ściany, a po prawej „rozsadzający” ścianę

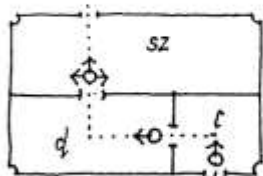

Rys. 52. Przykład rozbudowywania wnętrza nierzeczywistego bramy o przestrzeń progu i wnętrze nierzeczywiste alei

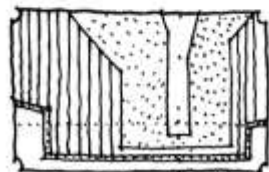
Tło bramy

Rys. 53. Tło bliskie (część pola ściany, w której jest brama), tło pośrednie (widoczne w polu np. jako ściana we wnętrzu) i tło dalekie, fragment widoku zapożyczony (często z sąsiedniego wnętrza)

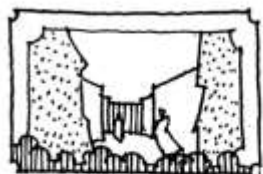

Rys. 54. Zestawienie planów wnętrza centralnego, długiego i szerokiego

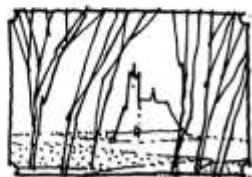
Rys. 55. Przykład niesymetrycznych portali bramnych: niskiego, normalnego i wysokiego, we wnętrzu ulicy

Kulisy bramne (pylony, słupy)

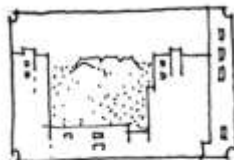
Rys. 56. Szkic zasady formowania kulisy teatralnych w celu uzyskania wieloplanowego widoku (iluzji głębi)

Przeźrocza widokowe bramne

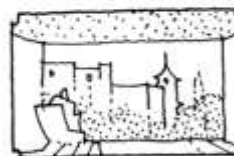

Rys. 57. Brama z drzew tworzy tzw. przeźrocze dla widoku kościoła

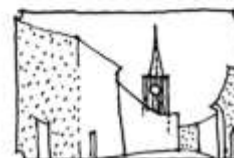
Widok pożyczony¹¹⁸ – przez bramę, wokół bramy

Rys. 58. Nieczęsty widok z Krakowa na południe, gdzie w odległości około 80 km rysuje się grań tatrzańska

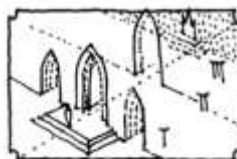

Rys. 59. Widok z loggii na wnętrzu osiedlowe, „pożyczany” codziennie krajobraz międzyblokowy

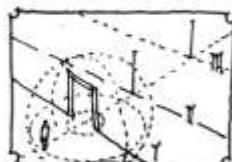

Rys. 60. „Pożyczenie” widoku wieży z zegarem z wnętrza rynkowego i włączenie tej dominanty do widoku ulicy

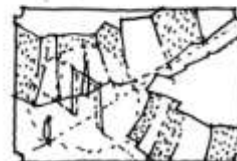
Zapis kompozycji bramy we wnętrzu

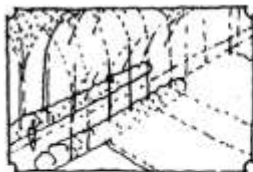
Rys. 61. Schemat programu bramy katedry gotyckiej: podział głębi widoku na trzy plany – pierwszy, główny i tłowy

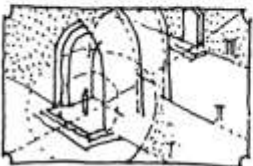
Rys. 62. Tło – matryca do opracowania rysunkowej części tzw. karty bramy

Rys. 63. Przykładowy zapis bramy naturalnej

Rys. 64. Przykład zapisu bramy naturalno-kulturowej

Rys. 65. Przykład zapisu bramy kulturowej

Rys. 66. Pejzaż Dedkam Johna Constable'a (1802). Przykład „bramy krajobrazowej” skomponowanej tu w postaci dwu kulis (drzewa), umieszczonych na bliskim (z prawej) i dalekim planie. Spełnienie kompozycji „bramy” stanowi tu sylweta odległej wieży. Układ ten jest powtarzany często w tzw. widokach krajobrazu otwartego

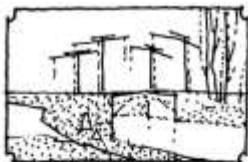
Rys. 67. Rzeka przy młynie Johna Constable'a. Obraz przedstawia „bramę” utworzoną przez dwa drzewa pochylone nad nurtem rzeki. Tu również zwraca uwagę daleki widok na odległe stoki wzgórz ramowany sylwetami drzew na bliskim planie

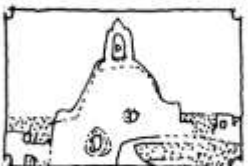
Rys. 68. Kościół w East Berghalt Johna Constable'a (1817). Kompozycja tego obrazu to niemal pochwała wnętrza alejowego, jego konkretności i osiowości. Skierowanie widoku przez „portal bramy” na jasną bryłę w głębi stało się ulubionym motywem kompozycji parków dworskich

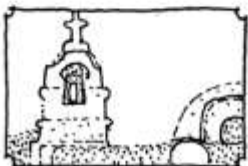
Rys. 69. Aleja jesienią Vincenta van Gogha (1884). Widok wnętrza długiego, osiowego, skierowany na elewację szczytową domu – tak prosty, a równocześnie przekonujący motyw „bramy” – amfilady drzew

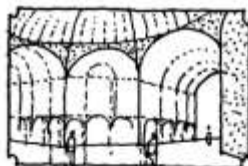
Rys. 76. Le Pont de Langlois Vincenta van Gogha (1888). Najślynniejsze dzieło tego artysty przedstawia most w kształcie bramy tym wspanialszy, że w dolnej części przyczółki mostowe tworzą konkretny portal, a w części górnej konstrukcja przeciwwagi stanowi bramę nierzeczywistą

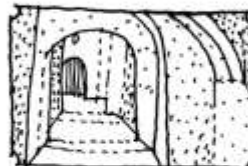
Rys. 77. Kaplica w wiosce Thira (Santoryn) w Grecji. Znow forma łuku wieńczącego elewację kaplicy. Odnosi się wrażenie, że ta idea, w istocie swej archetyp konstrukcji dwu słupów nakrytych belką lub łukiem, jest pochwałą pradawnego odkrycia, może pierwszym inteligentnym impulsem, może niebiańską ewangelizacją

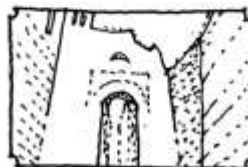
Rys. 78. Dzwonnica nad kościołkiem w Mykonos (Grecja). Archetyp bramy zawsze widocznej na tle nieba – bo choć jest ona niewielka – skonstruowana wysoko ze znakiem krzyża greckiego i dzwonem zawieszonym w polu bramnym

Rys. 79. Galeria Wiktora Emanuela w Mediolanie. Kryty pasaż zbudowany jakby z wielu bram rozchodzących się amfiladowo od centralnego wnętrza nakrytego kopułą. Arkady, wejścia do sklepów i restauracji również tutaj mają formę niekończącego się rytmu bram. W końcu bramy widoczne są wielkie przeszklenia nad wejściami – ogromne witraże ścian

Rys. 80. To średniowieczne miasteczko niemal w całości zbudowano z bram. Różne w proporcjach łuki zamykają sklepienia uliczek, a gurdy i przypory dzielą rytmicznie ich ściany, przechodząc w kamienne schodki na podłodze wnętrza

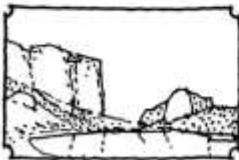
Rys. 81. Brama Etruska w Peruggii (Włochy). Przykład prostej, ale jakże pięknej w krajobrazie miasta bramy zbudowanej jako ściana dzieląca długie i wąskie wnętrza ulicy. Wielokrotnie ruinowana i powtórnie nadbudowywana, nawet wdzięczną loggią, zawiera zapis historii i wyraża tolerancję dla współistnienia różnych form

Rys. 82. Skarbiec Ateńczyków w Delfach (Grecja). Ta niewielka, prosta w formie budowla, otwarta jest tylko jedną ścianą. Potrójna brama portyku, poprzedzającego ścianę z otworem wejścia, rozwija przestrzeń progu dwiema kolumnami i wysunięciem ścian

Rys. 83. Brama Krakowska w dolinie Prądnika (opodal Krakowa). Przykład naturalnej formy skalnej tworzącej bramę do długiego wnętrza wąwozu. Dwa pylony – niemal pionowych ścian – przechodzą w stromo opadające skarpy ziemne. Dno wąwozu wyraźnie ogranicza pozioma płaszczyzna przecięta strugą wodną

Rys. 84. Piekary i Tyniec (na północ od Krakowa) po obu stronach Wisły – efekt bramy w otwartym krajobrazie. W szerokim wnętrzu krajobrazowym płaszczyznę poziomą tworzy tafla rzeki. Na bliskim planie (po lewej) i na pośrednim (po prawej) ściany skalne i sylweta klasztoru tworzą kulisy we wnętrzu. W głębi wzgórze Sikornika zamykają widok przez „bramę”

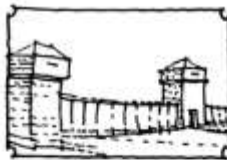
Rys. 85. Wąwóz lessowy w Sandomierzu. Wnętrze długie, o szeregu amfiladowych bram, wykształciło się tu na skutek wypłukania warstwy lessowej. Jest to wnętrze korytarzowe, o wyraźnie zaznaczonej płaszczyźnie poziomej i stromych, prawie pionowych ścianach. Drzewa i krzewy rosnące na krawędziach wąwozu tworzą jego rzeczywiste sklepienie

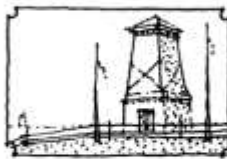
Rys. 86. Albrecht Dürer, Der Heilige Antonius vor der Stadt (fragm.), 1519

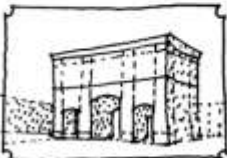
Rys. 87. Albrecht Dürer, Das Meerwunder (fragm.), 1498

Rys. 88. Pozostałości ostrogu w Jakucku na Syberii. Baszta, ściana i brama (po prawej) dają obraz średniowiecznej twierdzy zbudowanej z drewna. Brama ma tu formę zrębowej baszty z nadwieszoną izbicą i wejściem przez niewielkie, prostokątne wrota

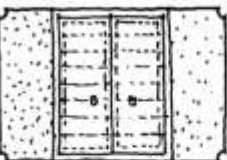
Rys. 89. Strażnica na granicy z Mongolią. Baszta – wartownia o murowanym przyziemiu i drewnianej słupowo-ryglowej wieży wraz z ogrodzeniami tworzy „bramę” na otwartej, pustynnej wyżynie

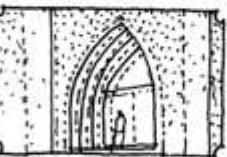
Rys. 90. Łuk Triumfalny Konstantyna w Rzymie. Wolno stojąca bryła bramy we wnętrzu placowym (centralnym). Trzykrotnie powtórzony portal z wyraźnym podkreśleniem osi środkowej. Nad łukami potężne belkowanie nadaje budowli monumentalny wyraz

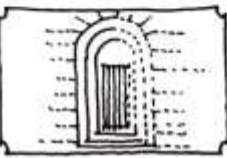
Rys. 91. Brama Brandenburska w Berlinie. Symbol podziału Europy na Wschodnią i Zachodnią. W istocie forma bramy triumfalnej, która z racji szczególnego położenia w środku miasta stała się na wiele lat bramą w Murze Berlińskim

Rys. 92. Drzwi do Katedry Gnieźnieńskiej, koniec XII w. Ciężka, kutą, wspaniale zdobioną konstrukcją dwu skrzydeł bramy katedralnej. Płaskorzeźby wykute na nich to ważny zapis historii, tak więc zamknięte pole bramne jest źródłem bogatych treści

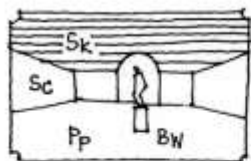
Rys. 93. Portal kościoła św. Marii i św. Jerzego w Kalkowie, poł. XIII w. Zarys portalu tworzy kwadrat nakryty ostrołukiem. Portal schodkowy akcentuje przez mocne wrzeźbione w ścianę wejście do wnętrza kościoła, a nauca trześcią płaskorzeźby w ponadbramiu

Rys. 94. Portal bocznego wejścia do opactwa Benedyktynów Tynieckich. Skromny, prosty w strukturze portal trójschodkowy, zamykający prostokąt otworu (zakratowany). O ekspresji postaci bramy decyduje tu struktura kamiennych ścian

Sklepienie we wnętrzu

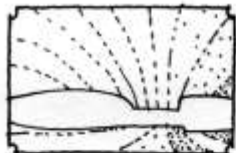
Rys. 95. Sklepienie jako element modelu wnętrza ark

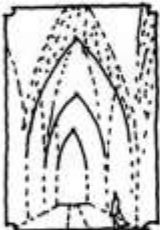
Rys. 96. Perspektywa pulapu chmur nad rozległym, równinnym krajobrazem

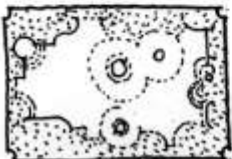
Rys. 97. Sylweta małego miasta tzw. linia nieba rysująca sklepienie

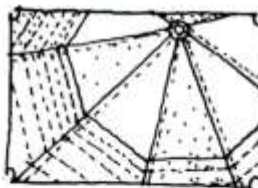
Rys. 98. Przekrycie hali sportowej

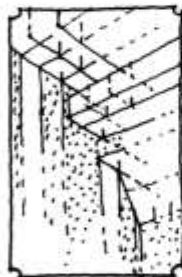
Rys. 99. Widok sklepienia – idealne sprzężenie konstrukcji żebrowej z ostrym łukiem i kryształowymi cięciami sklepienia

Rys. 100. Strop, który osiągnął bogactwo układu burzowych chmur. Tworzy on na sklepieniu wnętrza odbicie funkcji podłogi; wskazuje miejsca gromadzenia się, oświetla wskazane ośrodki, przewodzi do wnętrza i otwiera widoki na zewnątrz oraz wiąże z otwartym krajobrazem

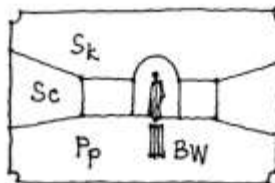

Rys. 101. Światlik nad kopulastym przekryciem wnętrza wiąże ściany ze sklepieniem rysunkiem gontów – łusek; to z kolei przechodzi płynnie w podłogę. Jest to jakby zaprzeczenie ściany, niezadowolone z podłogi, prześmiewanie się ze sklepienia, być może właśnie próba odmiennej definicji wnętrza

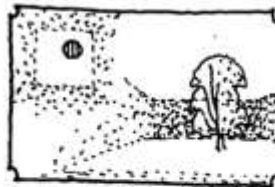

Rys. 102. Inne jeszcze sklepienie, które bierze swoją modularność ze struktury ścian, ale zaraz potem nie tylko zyskuje indywidualność, lecz także samo tworzy miniaturowy wyodrębnionych wnętrz

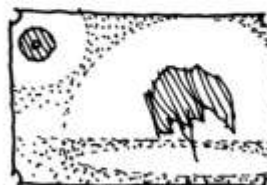
Bryła wolno stojąca we wnętrzu

Rys. 103. Bryła wolno stojąca jako element modelu wnętrza ark

Rys. 104. Plan i widok bryły wolno stojącej we wnętrzu

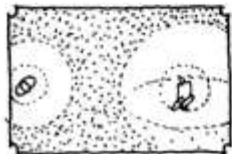

Rys. 105. Strefa oddziaływania, czyli wnętrze nierzeczywiste wokół samotnego drzewa

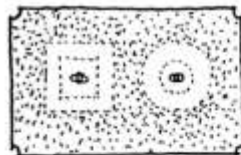

Rys. 106. Bryła krzewu „ginąca” we wnętrzu (a), bryła drzewka „wypełniająca” właściwie wnętrze parkowe (b) i ogromne drzewo „rozsadzające” bliskie ściany wnętrza (c)

Granica wnętrza nierzeczywistego¹⁰⁹

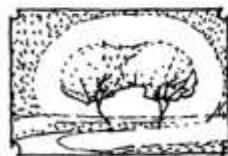
Rys. 107. Idea wnętrza nierzeczywistego; wyobrażenie części przestrzeni należącej do nas; tu rzut i widok czaszy sferycznej wokół samotnika

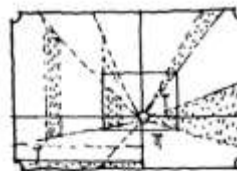
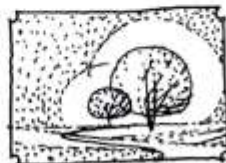
Rys. 108. Symbol wnętrza nierzeczywistego (krąg punktowany) i wnętrza rzeczywistego (kwadrat, ciągłą linią)

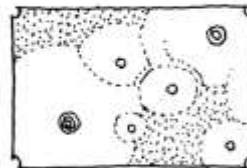
Rys. 109. Samotne drzewo tworzy własną „sferę wpływów”; tak więc mamy tu przykład wnętrza we wnętrzu

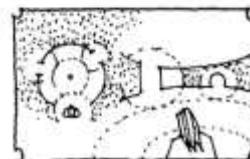
Rys. 110. Przykłady dwu wnętrz nierzeczywistych: efektu bramy wynikającego z połączenia stref nierzeczywistych oraz klombu, gdy kilka bliskich brył tworzy grupę o wspólnej sferze wnętrza nierzeczywistego

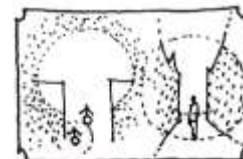
Rys. 111. Wyobrażone podziały wnętrza długiego: główny punkt zbiegu, horyzont, ślad płaszczyzny strzałkowej, linie prowadzące i zamykające wzrok

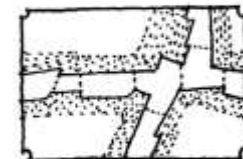
Rys. 112. Napięcia powstające na nierzeczywistych granicach w labiryncie leśnym

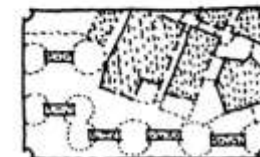
Rys. 113. Grupa wnętrz nierzeczywistych odpowiadająca zarysowi wnętrza konkretnego (z bramami i przerwami w ścianach)

Rys. 114. Rzut i widok wnętrza urojonego na zakończeniu ulicy

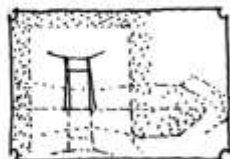
Rys. 115. Podział skrzyżowania na wnętrza nierzeczywiste

Rys. 116. Podział osiedla wielkich bloków na wnętrza nierzeczywiste

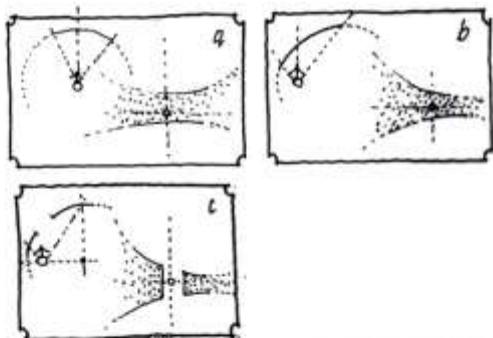
Rys. 117. Kierunek jako pierwsza informacja we wnętrzu nie mającym żadnych krawędzi

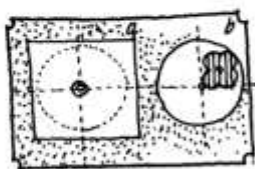
Rys. 118. Symboliczna brama japońska i domniemany kształt jej strefy oddziaływania

III. ZAPIS KOMPOZYCJI WNĘTRZ I PRÓBA ICH SYSTEMATYZACJI¹¹⁴

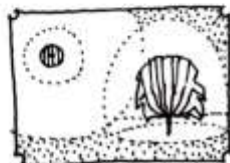
Wnętrze centralne

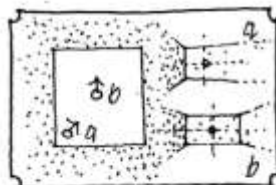
Rys. 119. Widok na wprost ściany we wnętrzu centralnym (a), obok widok skośny (b), w końcu sytuacja bramy i związana z nią widokowa (c)

Rys. 120. Dwie sytuacje miejsc środkowych: pierwsza – podkreślająca faktycznie centrum (a), druga – gdy bryła wolno stojąca przesuwa ośrodek ku jednej ścianie, sugerując tam centrum wnętrza (b)

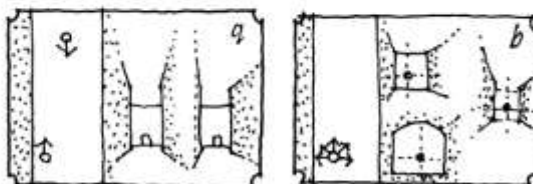

Rys. 121. Zarys strefy oddziaływania bryły – wnętrza centralne, nierzeczywiste wokół samotnego drzewa

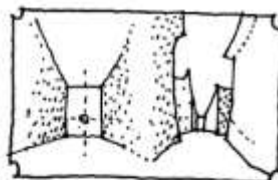

Rys. 122. Dwa charakterystyczne widoki wnętrza o planie kwadratowym

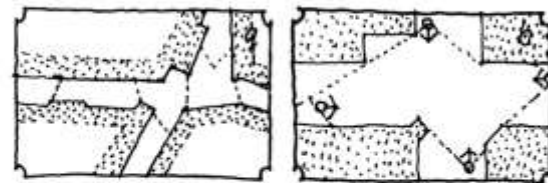
Wnętrze długie¹³²

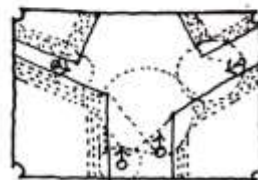
Rys. 123. Dwa, przeciwne ujęcia wnętrza ulicy (a), trzy pozostałe charakterystyczne dla półpanoramy wnętrza (b)

Rys. 124. Widok ściany czołowej ekspozowanej we wnętrzu długim oraz węzła kompozycyjnego na skrzyżowaniu

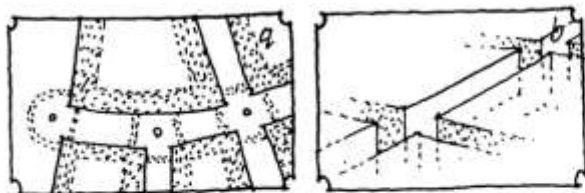

Rys. 125. Schemat ujęć istotnych wnętrza skrzyżowania (a); określenie granic węzłów i prześel (b)

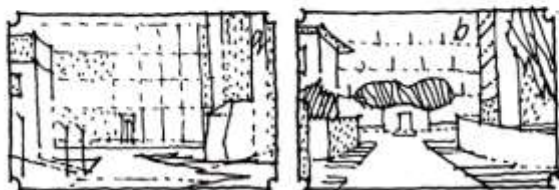

Rys. 126. Podział wnętrza nieregularnego węzła na grupę wnętrz nierzeczywistych

Prześło we wnętrzu długim

Rys. 127. Plan (a); widok z lotu ptaka układu węzłów i prześel we wnętrzu głównym ulicy (b)

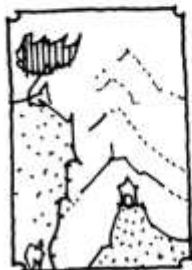

Rys. 128. Widok ulicy podmiejskiej w stanie obecnym (a) i możliwość jej uporządkowania (b)

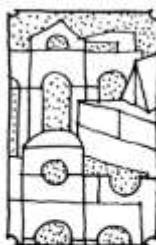
Rys. 129. Prześło uliczki o prostej osi (a), drugie wijące się pod górę (b) o znacznej dynamice i ekspresji linii kierujących wzrok

Wnętrze szerokie

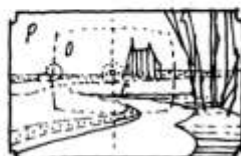

Rys. 130. Schemat kompozycyjny tzw. panoramy chińskiej z sylwetkami gór, z altaną, skalą i drzewem

Zakres widzenia wnętrza i zasady szkicowania¹³⁶

Rys. 131. Fragment obrazu Haliny Polówny – Portret Stanisława Noakowskiego na tle budownictwa dla dzieci¹⁴³

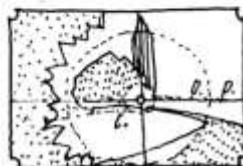
Rys. 132. Schemat „klasycznego” obrazu statycznego z określeniem centrum (1-3°) pola ostrego (30-90°) i peryferyjnego widzenia (60-120°)

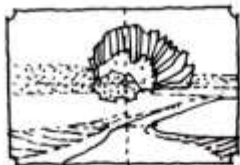
Rys. 133. Widok struktury przestrzennej wnętrza (a), rzut wyobrażonego modelu podziału głębi widoku na płany (b)

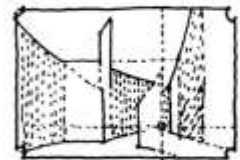
Rys. 134. Plan z oznaczeniem miejsc i kierunków, z których wykonano szkice (a), obok dwa widoki wewnątrz miejskich odpowiadające tym sytuacjom (b)

Rys. 135. Schemat podziału pola widzenia na: centrum, pole ostrego i peryferyjnego widzenia

Rys. 136. „Krzyż” dzielący widok na: dół-górę oraz lewą i prawą stronę – ewangeliczny klucz poznania – odbicie poziomej i pionowej symetrii oczu

Rys. 137. Układ różnych płaszczyzn we wnętrzu wobec horyzontu i „strzałki patrzenia”

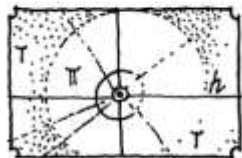
Rys. 138. Nierzeczywiste wnętrze ciemności lub jasności otoczenia

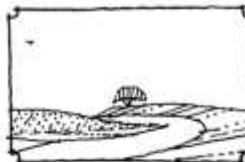
Rys. 139. Wnętrze ukierunkowane wiatrem w bezbrzeżnej, śnieżnej pustyni

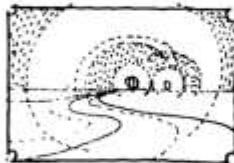
Rys. 140. Ostra i rozmyta linia horyzontu ograniczająca nierzeczywiste wnętrze oraz tekstura płaszczyzny poziomej i punkty na nieboskłonie

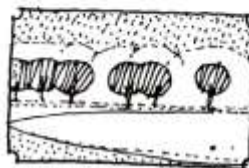
Rys. 141. Model podziału przestrzeni: horyzont, ślad strzałkowy, główny punkt zbiegu i strefy współśrodkowe ostrego i peryferyjnego widzenia – tak właśnie dzielimy podświadomie rzeczywistą perspektywę wnętrza

Rys. 142. Samotne drzewo wskazane linią drogi – ograniczające nierzeczywiste wnętrze

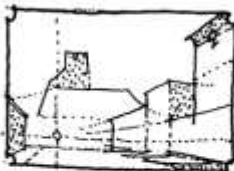
Rys. 143. Bramy utworzone z oddalającego się rytmu drzew przydrożnych oraz ich nierzeczywiste wnętrza

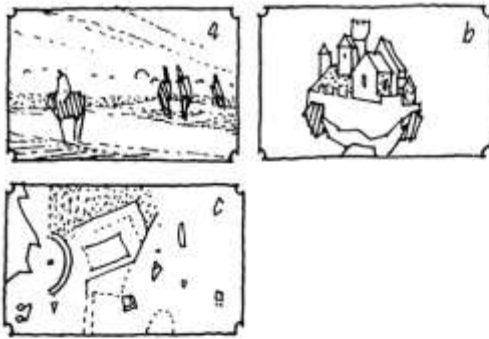
Rys. 144. Zasięg wewnątrz nierzeczywistych przy arytmicznym układzie brył

Rys. 145. Ograniczony kąt pola ostrego widzenia we wnętrzu podwórka nakazuje dzielenie widoku pionowego na części

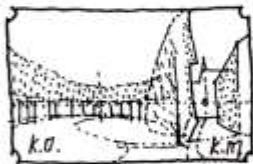
Rys. 146. Konstrukcja modelu przestrzeni wnętrza (a), geometryczne linie szkicu (b), pełny szkic wnętrza jako narastanie obrazu ulicy (c)

Rys. 147. Znaczące skierowanie sylwet ludzi i koni (a), symboliczny zapis średniowiecznego krajobrazu (b) oraz rozłamana przestrzeń wnętrza (c); każde z tych ujęć jest nieprawdziwe – w istocie swojej nierzeczywistość zawiera tu doskonałą syntezę form i treści

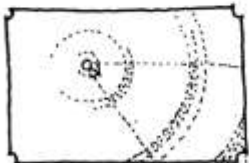
IV. ANALIZA KOMPOZYCJI¹⁵³

Linia sylwetowa i kontur

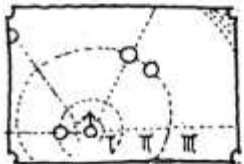

Rys. 148. Przykład tzw. linii nieba i linii ziemi – porównanie ich w krajobrazie otwartym (z lewej) i miejskim (z prawej)

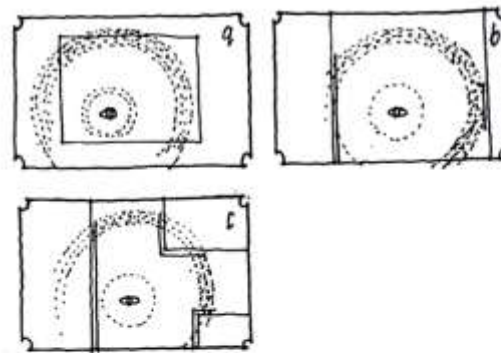
Podział głębi widoku na płany

Rys. 149. Schemat miejsca i kierunku patrzenia z sugestią podziału na płany

Rys. 150. Bliski (pierwszy), pośredni (główny) i daleki (tłowy) plan w widoku panoramicznym wnętrza; granice planów nawiązują do sytuacji brył wolno stojących

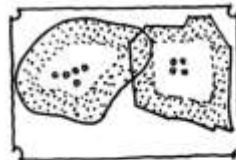

Rys. 151. Przykłady zasięgu strefy uważnej obserwacji: we wnętrzu pokoju (a), we wnętrzu staromiejskiej ulicy (b) i na skrzyżowaniu (c)

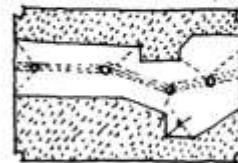

Rys. 152. Układ sylwet i planów w widoku krajobrazu górskiego

Pierwotne zależności kompozycyjne: środek i oś

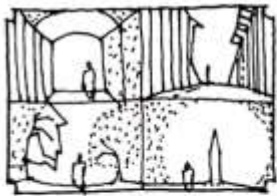
Rys. 153. Wnętrza centralne, ich ośrodki i strefy nierzeczywistego oddziaływania ścian

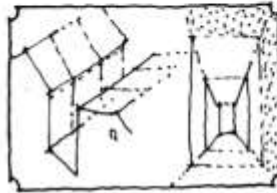
Rys. 154. Wnętrze długie o nieregularnym zarysie i określenie w nim płaszczyzny symetrii

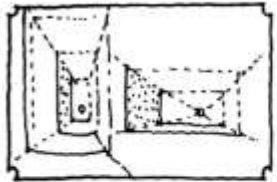
Rys. 155. Przykład krajobrazu leśnego o charakterystycznej prawidłowości wielopiętrowej struktury tzw. grądu wysokiego

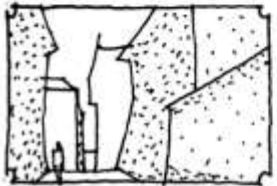
Rys. 162. Przykład portalu pełnego – korytarz, bez nakrycia – uliczka, kąt tylko – drzewo skrajne i niejako negatywowe – wyobrażonego wokół słupa

Rys. 163. Widok szeregu portali wewnątrz ulicy: z lotu ptaka i z poziomu człowieka

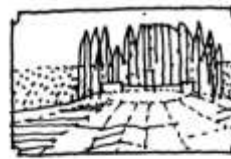
Rys. 164. Porównanie portalu wnętrza wysokiego z niskim (decyduje proporcja przekroju poprzecznego wnętrza)

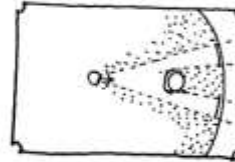
Rys. 165. Szereg asymetrycznych portali we wnętrzu ulicy – układ amfiladowy

Rys. 166. Zmiany proporcji portalu wynikające z nadbudowy we wnętrzu historycznym (stan współczesny kropkowany)

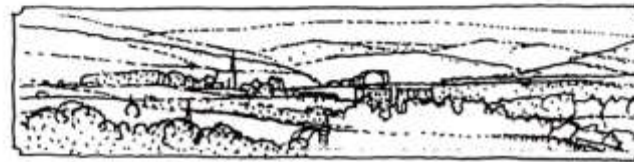

Rys. 167. Widok cmentarza na tle topolowej ściany – poprzez pole uprawne tworzące wspaniałe przedpole widokowe wzmocnione liniami prowadzącymi wzrok

Rys. 168. Schemat zależności bryły i ściany (tła) w widoku z określonego miejsca; oznaczono także cień widokowy i eksponowaną część bryły

V. MAKROWĘTRZE MIASTA

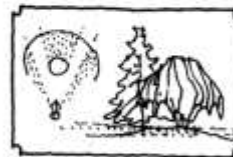

Rys. 169. Panorama krajobrazu otwartego (Lutowiska w Bieszczadach)

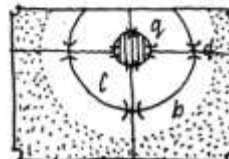

Rys. 170. Panorama miasta (Kraków z Kopca Kościuszki)

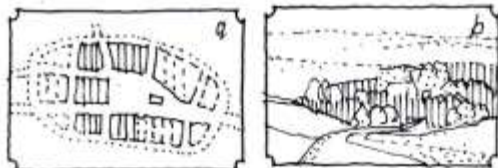
Model makrowętrza i jego elementy

Rys. 171. Sytuacja klombu we wnętrzu parkowym

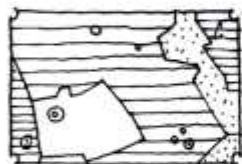
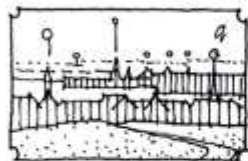
Rys. 172. Model makrowętrza miasta we wnętrzu krajobrazu otwartego

Rys. 173. Schemat planu (a); widok małego miasta na tle otwartego krajobrazu (b)

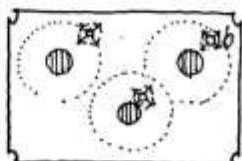
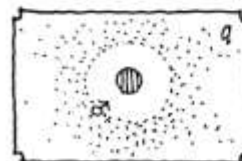
Rys. 174. Wyobrażona panorama średniowiecznego miasta

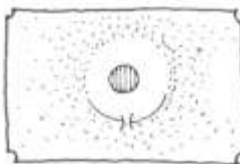
Rys. 175. Stan panoramy miasta (a), ocena jej elementów (b) i planistyczny zapis wskazań wynikających ze studium miasta (c)¹⁸¹

Rys. 176. Brama do wielkiego miasta, a raczej granica administracyjna bez oznaczenia kompozycyjnego

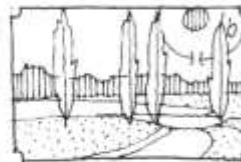
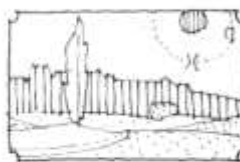
Rys. 177. Miejsce punktu widokowego w ścianie makrownętrza (a) i jego: dalekie, pośrednie i bliskie położenie względem miasta (b)

Rys. 178. Symbol „bramy” w ścianie zewnętrznej makrownętrza

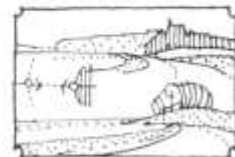
Rys. 179. Widok bramy w ścianie zewnętrznej makrownętrza

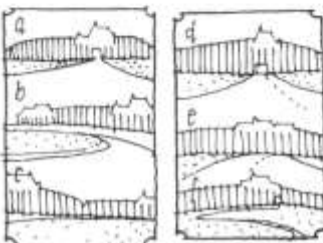
Rys. 180. Widok spod bramy na panoramę miasta i spoza rzędu drzew tworzących ścianę obiektywną (szereg bram)

Rys. 181. Miejsce tradycyjnej granicy miasta oznaczone kapliczką pod koronami starych drzew

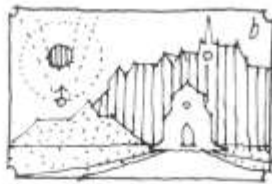
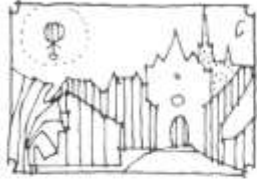
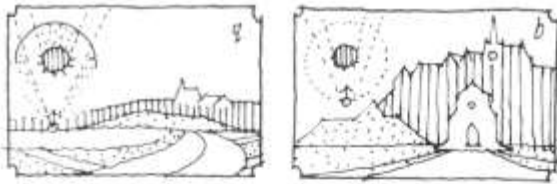
Rys. 182. Widok z miejsca granicznego na miasto (ekspozycja bierna) i z miasta w kierunku granicy podkreślonej krzyżem przydrożnym (ekspozycja czynna)

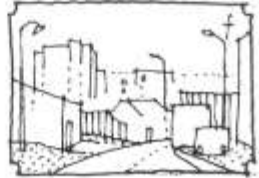
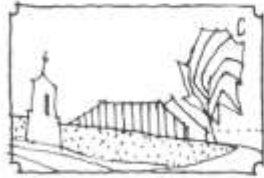
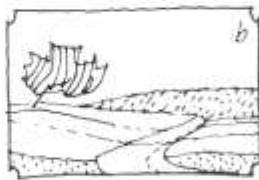
Rys. 183. Kilka widoków na miasto:
 a) po osi drogi,
 b) po zewnętrznym łuku,
 c) w ekspozycji biernej,
 d) po łuku wklęsłym,
 e) po łuku wypukłym,
 f) po wijącej się drodze

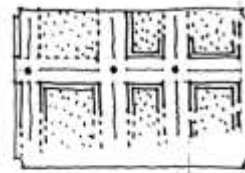
Struktura wewnętrzna miasta

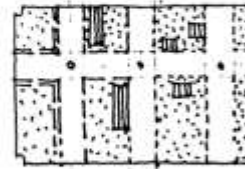
Rys. 184. Kolejne widoki w kierunku miasta łączy zarys bramy zamykający głębie perspektywy z coraz dokładniej widocznymi ścianami. Plaska z oddali i jednorodna sylweta dzieli się w miarę zbliżania na poszczególne budynki, drzewa i ogrodzenia, tak aby w bliskim ujęciu ukazać rytmy okien i kondygnacje budynków. W momencie gdy faktycznie wchodzimy we wnętrza ulicy, gdy przekraczamy nierzeczywisty „próg bramy” rozpoczyna się struktura wnętrza miejskich

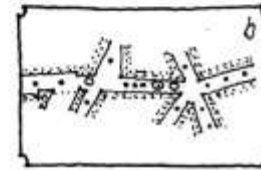
Rys. 185. Sekwencja widoków wnętrza krajobrazu otwartego przebudowywanego stopniowo w miasto

Rys. 186. Schemat ścian rynku i ulicy

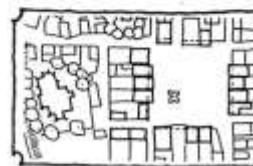
Rys. 187. Schemat ścian wnętrza ulicy i drogi – w miarę oddalania od rynku ściany mają coraz więcej otwarć, przy czym granice są tylko subiektywnie wyczuwane

Rys. 188. Próba uchwycenia w planie układu przęseł i węzłów wewnątrz głównej ulicy śródmiejskiej (a) oraz podział nierzeczywisty wnętrza w oświetleniu nocnym (b); przykład ulicy Karmelickiej w Krakowie

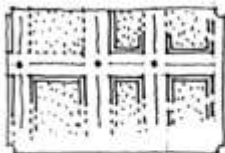

Rys. 189. Sekwencja wnętrza osiedla wieloblokowego; w strukturze krajobrazu wyróżniono podział na wnętrza główne (a) i podporządkowane (b) o układzie labiryntowym oraz podzielono ściany na: konkretne, obiektywne i subiektywne. Widoczne są też odpowiednie granice szeregów wnętrz podobnych (pasma nadrzędne, arterie komunikacyjne). Wyraźnie oddzielono zespoły wnętrz podobnych: osiedla wielkich bloków, współczesnej zabudowy jednorodzinnej oraz uliczek i zakładów przemysłowych

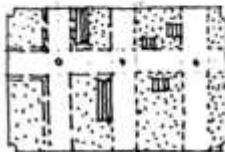

Rys. 190. Wnętrze rynku w małym mieście; opodal kościół, pośrodku kapliczka

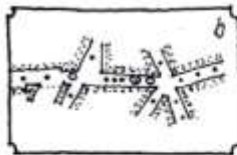
Struktura wewnętrzna miasta

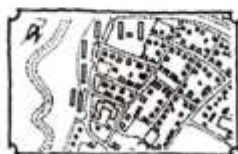
Rys. 186. Schemat ścian rynku i ulicy

Rys. 187. Schemat ścian wnętrza ulicy i drogi – w miarę oddalania od rynku ściany mają coraz więcej otwarć, przy czym granice są tylko subiektywnie wyczuwane

Rys. 188. Próba uchwycenia w planie układu przęseł i węzłów we wnętrzu głównym ulicy średniejskiej (a) oraz podział nieruchomości wnętrza w oświetleniu nocnym (b); przykład ulicy Karmelickiej w Krakowie

Rys. 189. Sekwencja wnętrza osiedla wieloblokowego; w strukturze krajobrazu wyróżniono podział na wnętrza główne (a) i podporządkowane (b) o układzie labiryntowym oraz podzielono ściany na: konkretne, obiektywne i subiektywne. Widoczne są też odpowiednie granice szeregów wnętrz podobnych (pasma nadrzeczne, arterie komunikacyjne). Wyraźnie oddzielono zespoły wnętrz podobnych: osiedla wielkich bloków, współczesnej zabudowy jednorodzinnej oraz uliczek i zakładów przemysłowych

Rys. 190. Wnętrze rynku w małym mieście; opodal kościół, pośrodku kapliczka

Rys. 191. Widok narożnika rynku, w tle bryła kościoła

Rys. 192. Stara studnia we wnętrzu rynku

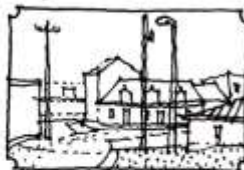
Rys. 193. Stara uliczka prowadząca do rynku jako element w szeregu wnętrz szczególnych

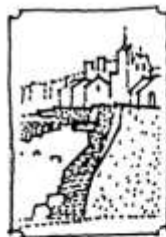
Rys. 194. Zespół wnętrz szczególnych otwartych w kierunku dominant historycznych (tu „Domu Pod Globusem” i krakowskiego Barbakanu)

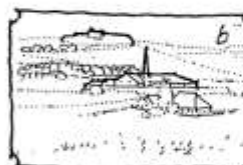
Rys. 195. Urokliwe wnętrze na przedmieściu; krajobraz z pocz. XX w.; widok z krakowskiego Podgórze

Rys. 196. W panoramach miast średniowiecznych dominujące zespoły, budowle i wieże przemawiały swoją symboliką, informowały o funkcji obiektów i orientowały w strukturze miasta

Rys. 197. Dominanty lokalne i akcenty pełnią eksponowane funkcje we wnętrzach ulic i placów miejskich

Rys. 198. Przykład stopniowego zanikania dominującego zespołu kościoła obudowywanego przez miasto:

a) w pierwszej sytuacji (przed wiekiem) widzimy samotny wieńczący wzgórze zespół, w dole niskie, poziome chaty otoczone zielenią sadów, znaczne, otwarte przedpole widokowe;

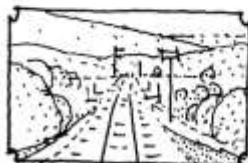
b) środkowy szkieł przedstawia sytuację sprzed półwiecza, gdy bryła i komin cegielni oraz podmiejska zabudowa zmniejszyły już „panowanie” kościoła na wzgórzu;

c) sytuacja obecna powoduje niemal całkowitą degradację roli kompozycyjnej dalekiego, niewielkiego kościoła wobec natłoczenia zabudowy wieloblokowego osiedla (osiedle Cegielniana w Krakowie)

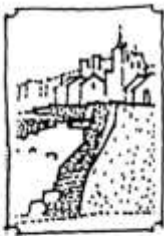

Rys. 199. Sylweta kościoła dominująca lokalnie w krajobrazie krakowskiego Podgórze

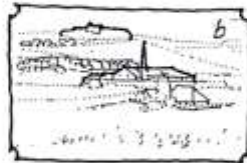
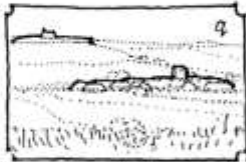
Sekwencja wnętrz

Rys. 200. Sekwencja wnętrz wokół linii kolejowej w otwartym krajobrazie; przykład szeregu wnętrz podobnych

Rys. 197. Dominanty lokalne i akcenty pełnią eksponowane funkcje we wnętrzach ulic i placów miejskich

Rys. 198. Przykład stopniowego zanikania dominującego zespołu kościoła obudowywanego przez miasto:

a) w pierwszej sytuacji (przed wiekiem) widzimy samotny wieńczący wzgórze zespół, w dole niskie, poziome chaty otoczone zielenią sadów, znaczne, otwarte przedpole widokowe;

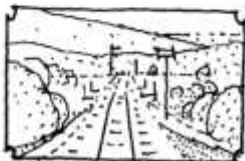
b) środkowy szkielet przedstawia sytuację sprzed półwiecza, gdy bryła i komin cegielni oraz podmiejska zabudowa zmniejszyły już „panowanie” kościoła na wzgórzu;

c) sytuacja obecna powoduje niemal całkowitą degradację roli kompozycyjnej dalekiego, niewielkiego kościoła wobec natłoczenia zabudowy wielkoblokowego osiedla (osiedle Cegielniana w Krakowie)

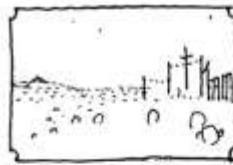

Rys. 199. Sylweta kościoła dominująca lokalnie w krajobrazie krakowskiego Podgórze

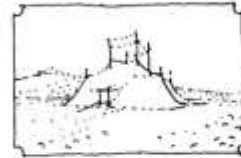
Sekwencja wnętrz

Rys. 200. Sekwencja wnętrz wokół linii kolejowej w otwartym krajobrazie; przykład szeregu wnętrz podobnych

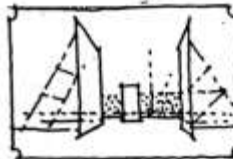
Rys. 205. Ołtarz papieski na Błoniach Krakowskich i obraz milionowego tłumu, tam gdzie na co dzień jest tylko puste pole we wnętrzu Błoni

Rys. 206. Namiot cyrkowy otoczony taborem tworzy dominantę we wnętrzu doliny rzeki opodal miasta

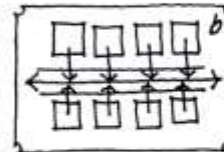
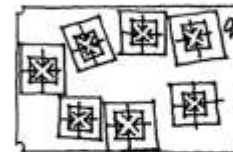

Rys. 207. Krajobraz wesołego miasteczka – iluzja form, barw i dźwięków inna od szarości blokowiska

Rys. 208. Konstrukcja dekoracji teatralnej, przestawne ściany, iluzja kulisy i bram wnętrza

Wnętrze działki, budynku i wystrój wnętrza

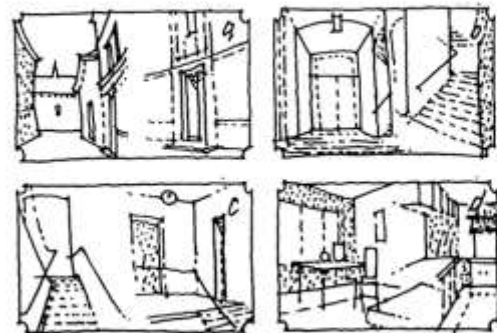
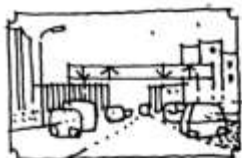

Rys. 209. Dwa podstawowe typy uformowań urbanistycznych: zabudowa dziedzińcowa („inside out city”) (a) i zabudowa podporządkowana ulicy (b)²⁰⁶

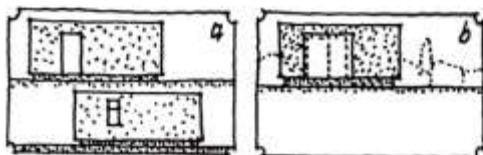

Rys. 210. Tkanka pozytywna miasta

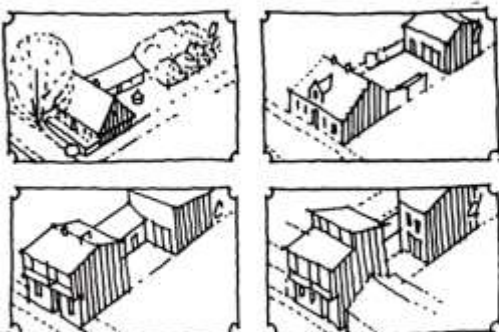
Rys. 211. Tkanka negatywna miasta

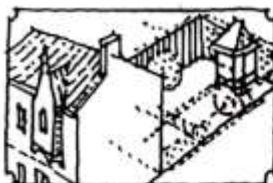
Rys. 212. Kolejne widoki wewnątrz budynku: wejście do kamienicy (a), sień z wejściem na schody (b), bieg i podest klatki schodowej (c) oraz fragment pokoju i wewnątrz kuchni (d)

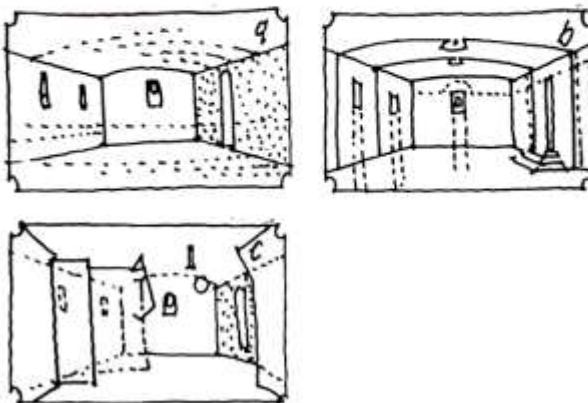
Rys. 213. Elewacja ogrodowa budynku – zasada szerokiego otwarcia, elewacja frontowa z akcentowaniem wejścia (a) i boczna niemal zamknięta, zasłonięta przed sąsiadami (b)

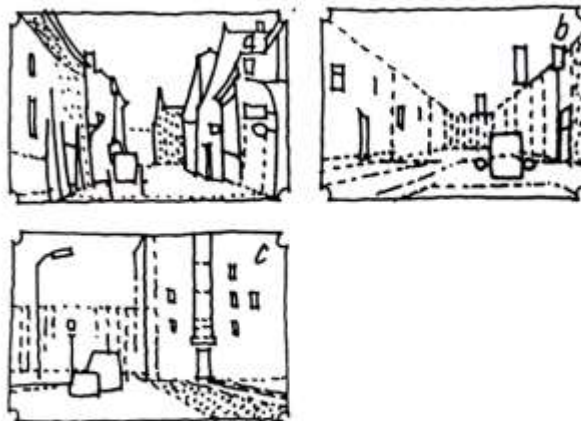
Rys. 215. Porównanie czterech widoków działki: sytuacja wyjściowa, gdy na działce w pobliżu rynku małego miasta stał dom drewniany z obórką; za nim podwórko ze studnią i mały sad; od strony drogi niewielki ogródek pod starym drzewem, kapliczka (a), później miejsce chałupy zajął domek z piętrem, zbudowano garaż i zasypano studnię (b), wkrótce nadbudowano dom mieszkalny w formie kostki z długim balkonem i niskim dachem, a garaż przekształcono w warsztat rzemieślniczy (c); dalsze nadbudowy przekształciły zagrodę w wysoki dom z biurami (d)

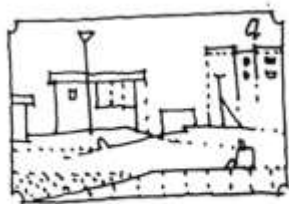
Rys. 214. Widok działki śródmiejskiej z budynkiem frontowym, podwórkiem gospodarczym i ogrodem (z altaną)

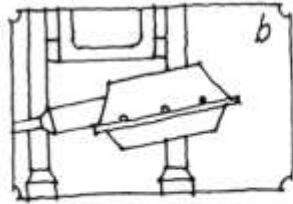
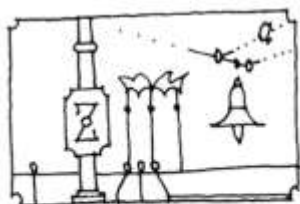
Rys. 216. W pierwszym szkicu wystrój piwnicy ma charakter „pierwotny”, ukazując oryginalny rysunek, kolor i fakturę materiałów (a), drugi widok, gdy pod tynkiem i artykulacją ścian kryje się ich struktura, nazywamy „wystrojem wtórnym” (b), a trzeci, „iluzyjny”, powstał przez wprowadzenie sztafażu teatralnego jako tła wystawy (c)

Rys. 217. Porównanie „wystroju” trzech wnętrz: pierwsze z nich, tradycyjne, uzyskało dawne lampy, ławki i szyldy (a), w drugim nawiązano w formie i wystroju do modernistycznego tła (b), a w trzecim przykładzie stworzono „nowy” wystrój dla blokowiska²¹⁴

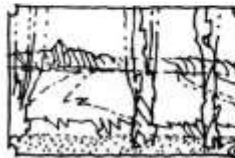
Rys. 218. Fragment wnętrza międzyblokowego – stan istniejący (a), projekt rekonstrukcji krajobrazowej (b)

Rys. 219. Wybór detali małej architektury z pocz. XX w. (a) i współczesnych (b)

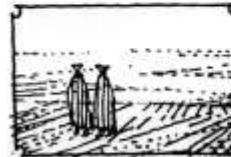
Rys. 70. Aleja Judes Walle w Hampstead Johna Constable'a (1820-1827). Ciekawe spojrzenie poprzez pnie i korony drzew na rozmyty pejzaż pól uprawnych. Stąd układ bramy, przezrocza z zapożyczonym widokiem w tle – skupienie uwagi na „kracie” bliskiego planu

Rys. 71. Widok Arles Vincenta van Gogha (1889). Charakterystyczne spojrzenie przez „kratę – przezrocze” na bliskim planie – w głębi, na zapożyczoną panoramę miasteczka. Perspektywę głębi uzyskano przez linię podziału prowadzącą wzrok ku odległym domostwom

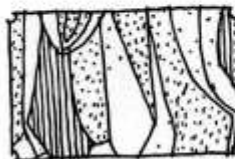
Rys. 72. Miasteczko Villeneuve-la-Garenne na brzegu Sekwany Alfreda Sisleya (1872). Charakterystyczny układ przezrocza, kiedy to przez pnie i konary drzew w kolejnych bramach widać motywy tła, w tym przypadku, domki małego miasta. Takie właśnie ramy obrazu wzmagają wagę niepozornych, odległych detali

Rys. 73. Presta del Sol Caspara Davida Friedricha (1774-1840). Widok tajemniczego, rozległego krajobrazu, zapewne nadmorskiego, zaakcentowany dwiema postaciami wpatrzonymi w daleki, rozmyty horyzont. Brama, na chwilę utworzona przez „pyłony” ludzkich postaci – nierzeczywista bryła wobec bezmiaru przestrzeni

Rys. 74. En el Velero Caspara Davida Friedricha (1774-1840). Brama utworzona z łopoczących żagli i dwu wychylonych z łodzi postaci, tak sugestywnie patrzących w kierunku dalekiej panoramy miasta, że wręcz nie sposób nie podążyć za ich gestem. Brama może więc być formą chwili, wrażenia czy gestu

Rys. 75. Wejście do sklepu z tkaninami w Mikonos na Cykladach w Grecji. Portal wejścia ruchomy, zmieniający się codziennie, wprowadza w bramę ukrytą i tajemniczą ciemnię wnętrza sklepu. Uporczywie odtwarzana dekoracja staje się tu doskonałym kompozycyjnie motywem zachęcającym do wejścia